

Nordjyske Erhverv

Vilsted Sø skabt af respekt, handel og god vilje

DIPLOMATI:

En gigantisk frivillig jordfordeling er hele forudsætningen for det store naturprojekt

Af Egon Kjeller

egon.kjoeller@nordjyske.dk

VILSTED: Det lykkedes. Nu stiger vandene, og forvandler engene mellem Overlade, Ranum og Vilsted til sø igen. 20 års drømme om at genskabe Ertebøllefolkets gamle fiskevand bliver virkelighed. En succes har mange fædre, men ét menneske har haft hovedrollen: Jordfordeleren.

Jan Nymark Thaysen, Kongerslev, er af fag landinspektør, i gerning diplomat, psykolog - samt handelsmand af Guds og bonders nåde. Lidt bonde er han også selv i sin fritid.

Den har længe været sparsom.

Vilsted Sø har fyldt fire et halvt år af mit liv, konstaterer han. Gode år, forstår man, men susende travle.

En gigantisk omfordeling af jord har været hele forudsætningen for projektet, og under søens vandflade og oplandet omkring ligger et mægtigt puslespil med vesthimmerlandske englodder og agre som brikker.

177 lodsejere havde arealer i sø-området. Jan Thaysen har mødt og forhandlet med hver eneste af dem, nogle af dem over flere omgange. Alt afhæng af deres gode vilje.

Der er over knapt fire år gennemført tre jordfordelinger med næsten 150 lodsejere og 184 ejendomme. På samme tid steg prisen på agerjord i området fra 80.000 til 130.000 kr. pr. ha.

Direktoratet for Fødevarerhvervsjordfordelingskontor håndplukkede den unge forskningsassistent på Aalborg Universitet til opgaven, da principbeslutningen var truffet om at lade genopretning af søen være led i Vandmiljøplan II.

I den første runde til lodsejerne fik Jan Thaysen og en kollega fra Nordjyllands Amt skaffet overblik over den enkelte ejendoms landbrugsmæssige status, så der kunne laves en vurdering af økonomien i en jordfordeling.

Samtidig holdt han ørerne åbne for folk, der måske ville sælge jord, og allerede for første jordfordeling var der sikret en jordpulje på 60-70 hektar at gøre godt med.

Ny jord et krav

Ét signal var fuldkommen klart efter forundersøgelsen: De professionelle landmænd, som måtte afgive jord til søen, var ikke interesseret i penge. De ville ubetinget have jord i erstatning. Der skulle skaffes 600 hektar ny jord.

- Vi fik erhvervet jord fra nogle ældre kvægbonder med gamle stalde. For dem

Dialogen mellem lodsejere og planlægger har været afgørende for realiseringen af Vilsted Sø. Jordfordeleren, landsinspektør Jan Nymark Thaysen (t.v.) og landmand Peter Jensen, Ranum - medlem af lodsejerudvalget, er begge tilfredse med resultatet.

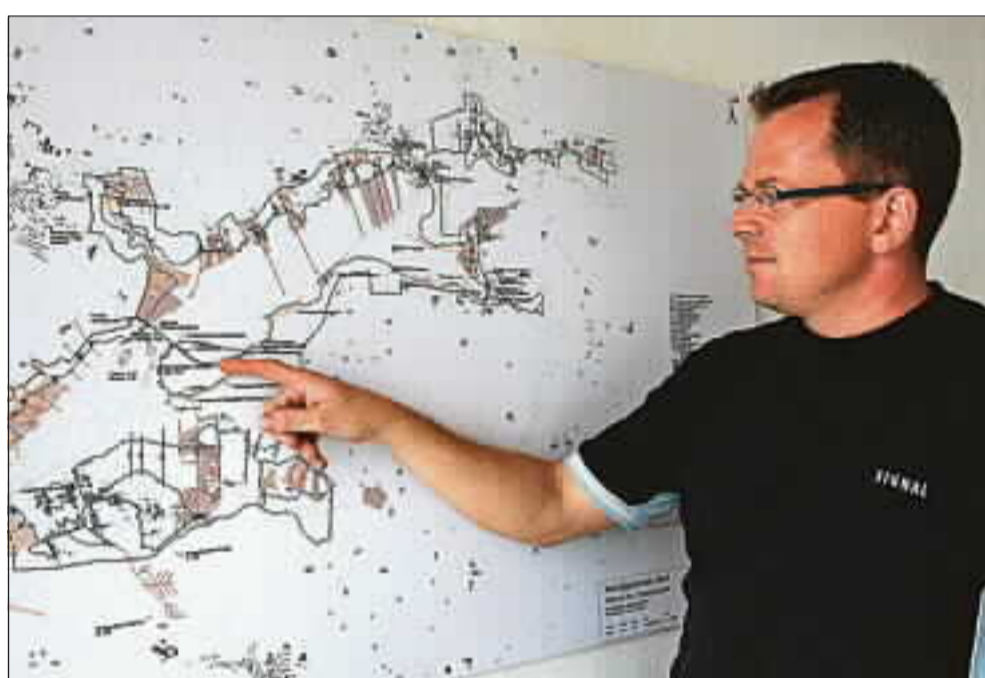
FOTO: CLAUS SØNDBERG

åbnede projektet mulighed for at komme ud af erhvervet på en ordentlig måde. Vi tilbød at købe sådan, at de kunne forsætte driften i hvert fald i halvandet år, så de kunne nå at afvikle bedriften i god ro og orden, fortæller Jan Thaysen.

Uvildig planlægger

Han husker stemningen fra de første besøg hos lodsejerne: Der var en del mistro, og der skulle god tid til. De første 20 minutter gik gerne på at snakke om vind og vejr og landbrugets almindelige kår, inden der forsigtigt kunne tages hul på emnet: eng under vand og hvad så?

Nordjyllands Amt er den projektsansvarlige myndighed, med staten som største økonomiske bidragsyder (37 mio. kr.) og Aage V. Jensens Fonde som næststørste (arealopkøb for 21 mio. kr., anlæg for 3 mio. kr.).

Vilsted Sø fyldte fire et halvt år af landsinspektør Jan Nymark Thaysens liv. Han lagde det store puslespil af himmerlandske enge og marker.

FOTO: CLAUS SØNDBERG

Jan Thaysen fremhæver betydningen af rollernes fordeling.

- Jeg var netop ikke ansat af projektet, og blev derfor opfattet som uvildig. Det er

en vigtig lære at drage til tilsvarende projekter, at den person, som skal forestå

jordfordelingen, ikke skal være projektmageren, men en neutral udenforstående.

I forundersøgelsen skrev han, at kun tre af samtlige lodsejere var direkte imod, og det kom til at holde stik.

Økonomien blev beregnet, og den afsluttende rapport lå klar i foråret 2002. Da var prisen på agerjord 80.000 kr. pr. hektar.

Farlig misforståelse

Med støttetilsagnet fra Skov- og Naturstyrelsen i hus blev den første jordfordeling sat i gang om efteråret med lodsejermøde på Ranum Kro.

Stemningen var intens. Kritikerne talte højt, og debatten bølgede. Men så kom tilsagnet: gå bare i gang.

En misforståelse havde dog nær kuldsjælet projektet. En række landmænd havde gjort deres deltagelse betinget af, at de fik jorden erstattet hektar for hektar.

Men op til mødet på Ranum Kro havde den opfattede bredt sig, at det var et bytte uden udligning for prisforskellen på eng og agerjord.

Det VAR en misforståelse, men det krævede megen diplomatisk snilde at få projektet ud af kniben. Jan Thaysen tog kontakt til en af de landmænd, der skulle have mest erstatningsjord. Prisforskellen for de 40 hektar løb op i millioner. Men han erkendte, at sådan måtte det rimeligvis være - og så var den første domino brik faldet.

Velviljen voksede med tiden, men kun til allerstid kunne man være sikre på, at projektet ville lykkes.

"Fænomenal"

En krævede proces har det været, også for familien, indrømmer Jan Thaysen. Han har drukket mange kopper kaffe hjemme ved køkkenbordene, og taget weekender og aftener og nattetimer med, når det gjaldt.

"Han har været fænomenal til det, tænkt at kunne ordne sådan en proces, uden at der blev krig i landet", udtaler en lodsejer i bogen "Vilsted Sø - de gjorde det muligt."

Jan Thaysens metode:

- Man skal kunne snakke med folk og være sin mund, iagttagelse relationerne naboer imellem, vise respekt, behandle folk fair og ens. Sikre sig troværdighed.

Og samtidig sikre sig, at forhandlingerne får ende. Det har været vigtigt med faste deadlines undervejs, for i Vesthimmerland er handel en sportsgren, erfarede han.

Målsætningen har været at få frigivet jord til søen og samtidig samle gode regulære ejendomme til de landmænd, som fortsatte. Det lykkedes at skaffe de krævede 600 hektar, dels ved fordeling og opkøb mellem lodsejerne i projektområdet, dels ved tilkøb fra ejendomme udenfor.

Erfaringerne fra Vilsted Sø kan i høj grad bruges i andre naturprojekter, mener han.

- Dialogen mellem projektmager og lodsejere er helt afgørende, fastslår han.

Drømmen gjort virkelig. Vilsted Sø på vej til genskabelse. Det er gjort muligt gennem næsten 200 jordfordelinger.

FOTO: DANIEL MIKKELSEN

Frivillighed nøglen til succes

UNIKT: AAU-afhandling belyser processen omkring Vilsted Sø - den bør danne skole, opfordrer professor i planlægning

Af Egon Kjeller

egon.kjoeller@nordjyske.dk

AALBORG: "Må læren fra Vilsted Sø blive udbredt!", udbryder Esben Munk Sørensen, professor på landinspektøruddannelsesved Aalborg Universitet.

Projektet er unikt, fastslår han, både som naturgenopretning, og som udviklingsprojekt, der kan sikre nye erhvervs muligheder i en udkant af Danmark.

Men det enestående ligger også i tilblivelsen.

Gennem forhandlinger om frivillig jordfordeling har man fået adgang til at sætte 900 hektar private jordlodder under vand.

At en sådan proces har kunnet foregå næsten udelukkende på frivillighedens grundlag er unikt. Erfaringer herfra bør udbredes, så de bliver inddraget i alle typer af forandrende planlægning i det åbne land, opfordrer han.

Bogen om håndværket

Det er nu gjort muligt. I går udkom bogen "Vilsted Sø - de gjorde det muligt", et etårigt afgangsspecial for de to landinspektør-studerende Anne Schelde Damgaard og Peter Foged med Esben

Munk Sørensen som vejleder.

Han giver både bog og metode sin stærke anbefaling.

Det er første gang, hvor alle lodsejere i en jordfordeling i forbindelse med et naturgenopretningsprojekt har været kontaktede og interviewet. Anne Schelde og Peter Foged har talt med mere end 100 lodsejere og har lavet kort for hver eneste ejendom, der viser deres arrangering (placering af markerne) før og efter.

Det er en bog om håndværket i jordfordeling med de teoretiske analyser, som hører et videnskabeligt værk til, men det er også en bog, hvor menneskene i processen - vesthimmerlandske bønder, både de positive og de negative - træder frem.

Læren er, ifølge Esben Munk Sørensen: når høj faglig kunnen er til stede sammen med en politisk vilje til at gennemføre et klart og veldefineret projekt i landbrugslandskabet, kan jordfordeling og lodsejer skabe helt unikke frivillige løsninger, baseret på demokratisk forhandling.

Og det vil der i høj grad blive brug for i de gennemgribende forandringer, det

åbne land i Danmark står overfor.

- Der skal de kommende år ske store omlægninger i anvendelsen af det åbne land. Vi får Natura 2000, Vandrammedirektivets krav om ekstensivering, grundvandsparker, naturparker, naturgenopretning. I alle de typer projekter møder vi problemstillingen, at landbrugsjorden ligger forkert.

De konflikter, det skaber, afværges bedst ved at inddrage de berørte - ejerne af jorden. En planlægning, der foregår nedefra bør være en helt afgørende forudsætning for al planlægning i det åbne land. Vi har gode erfaringer fra Skjern Å, nu fra Vilsted.

Med strukturreformen kommer kommunerne til at sidde med en stor del af disse planlægningsopgaver. Det er væsentligt at de forstår processen - og de kan dermed også blive borgerne værn mod alt for meget stat, siger Esben Munk Sørensen.

● Anne Damgaard og Peter Foged: "Vilsted Sø - de gjorde det muligt". Aalborg Universitetsforlag

"Lodsejerne er blevet inddraget. Man har lyttet til ønskerne. De, som har ønsket jord for jord, har fået det. Faktisk er der kommet bedre bedrifter ud af det."

Peter Jensen, landmand

Af Egon Kjeller

egon.kjoeller@nordjyske.dk

RANUM: Fire rød-hvide mærkepæle er plantet i Peter Jensens græsmark, lige ovenfor gården. Her skal det nye stuehus ligge, et svensk bjælkehus. I det fjerne glimter vandet i Vilsted Sø. Udsigten bliver god.

Indvielsen af det store naturprojekt bliver også for kvægbonnen og hans familie i Ranum en mærkedag. Års uvished er forbi. Nu kan de lægge planer for deres bedriftogtilværelse.

Det er over seks år siden, projektet gik i gang, og det stod klart, at det ville berøre Peter Jensens landbrug betydeligt. Af Sigsgaards 70 hektar ville de 20 komme til at stå under vand, og 18 hektar lige på søens modsatte side.

- Havde vi ikke netop bygget ny kostald, var vi nok flyttet, siger han.

skulle overvåge, at alt gik rigtigt til, være bindeled mellem Jordfordelingskontorets mand på projektet og lodsejerne samt eventuelt være med til at rede konflikter ud.

Det sidste har ikke været nødvendigt.

Tværtimod er han imponeret over jordfordeleren, Jan Nymark Thaysens arbejde, og om hele processen i sø-projektet har han i dag kun godt at sige - bortset fra, at den har været så længe.

- Lodsejerne er blevet inddraget. Man har lyttet til ønskerne. De, som har ønsket jord for jord, har fået det. Faktisk er der kommet bedre bedrifter ud af det, siger han.

- Sådan skal man gøre. Der er ikke noget ordentligt alternativ.

Respekt afgørende

Vilsted Sø-projektet er godt at tage ved lære af, mener Peter Jensen.

- Det viser, at man godt kan samle folk om en sag, en nationalpark for eksempel. Men det forudsætter, at man får dem med i processen fra start, så ingen føler, at nogen kommer og tager noget fra dem. Det handler

Års uvished er forbi. Sigsgaard fik jord i erstatning for de oversvømmede enge i Vilsted Sø, og nu kan Peter Jensen og hans familie lægge planer. Det nye stuehus er bestilt. Der bliver sø-udsigt.

FOTO: CLAUS SØNDBERG

om at give folk fornemmelsen af ejerskab til projektet.

Sådan synes han, processen har været omkring Vilsted Sø.

- Det er blevet respekteret, at folk skal have tid til at beslutte sig. Jord er helt lig for landmænd, og der knytter sig både økonomi og følelser til den.

Personligt vil han savne sine enge.

- Jeg kunne godt li' natur-

typen. Der er ikke mange vidder tilbage i Danmark.

Men han har fået bedre jord i bytte og en rigtig god placering af sine marker. Det har de fleste fået, synes han.

- Jeg har skullet ud og låne til det og skylder mere end før. Men det, vi sparer i tid og får i dyrkningsikkerhed, er med til at betale det, siger han.